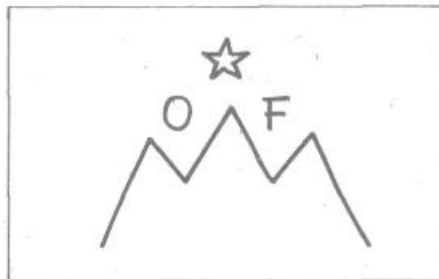

OB 27. APRILU – DNEVU USTANOVITVE OF SLOVENSKEGA NARODA

Razvoj OF na področju naše občine

3. del

Ob tako razgibani dejavnosti narodnoosvobodilnega gibanja je bilo mogoče organizirati mnogoštevilne javke in skladišča. Od teh bi navedli le sledeče: gostilno in trgovino pri Novakovih na Viški cesti, trgovini in gostilni pri Pirnatovih na Viški in Tržaški cesti, gostilno pri Vrhovcu v Kozarjah, gostilno pri Gorjancu v Podsmreki, gostilno Tomič v Trnovem (sedaj Riharjeva ulica). V tej gostilni je bil tudi sedež glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Sestanki članov CK KPS in članov glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet pa so bili tudi v stanovanju dr. Marijana Breclja na Emonski cesti 20, v stanovanju Dušana Podgornika na Večni poti 7, pri Levarjevih na Tržaški cesti 1, pri Lamutovih na Cesti v Rožno dolino 5.

Med izredno pomembne dogodke na področju današnje viške občine v letu 1941 sodi tudi partijska konferenca, ki je bila v dneh od 1. do 2. junija pri Ivančičevih v Trnovem. Na njej so bili prisotni delegati partijskih organizacij iz vse Slovenije. Zaradi predvidenega napada Nemčije na Sovjetsko zvezo je bila na konferenci posebno poudarjena naloga članov KPS, da takoj prično s pripravami na oboroženo vstajo proti okupatorjem v Sloveniji; z zbiranjem orožja ter ustanavljanjem vojaških in sabotažnih enot, z obveščevalno službo.

Nekaterim komunistom je uspelo pridobiti orožje že ob kapitulaciji jugoslovanske vojske; drugi pa so ga dobili na ta način, da so razoroževali italijansko vojsko. Ob sodelovanju z mestnimi usluž-

benci so skojevcem z Brda in Vrhovcem 12. julija v Mestnem domu v Ljubljani zaplenili 200 vojaških odev. Iz tega skladišča sta Jože Smrekar in Anton Snoj z Brda 28. julija organizirala prevoz 198 pušk. Sabotažne skupine pa so opravile v tem času že prve akcije; 24. julija so razdejali železniško progo pri Viču in v bližini Brezovice; dva dni nato so razrušili železniško progo med Šmarjem in Škofljico, isti dan so v tem kraju prerezali tudi telefonsko omrežje; 3. avgusta so skojevcem iz Šmarja in Škofljice napadli italijansko patruljo, kjer je bil ranjen italijanski vojak; 8. avgusta je bil na Brdu ubit fašistični agent. V začetku septembra je skupina skojevcev z Brda in iz Šiške iz zasede streljala na italijansko stražo v Peskih nad Podutikom. Ob sodelovanju rajonskega komiteja KPS Vič in glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet so borci Rašičke in Tržiške čete v noči od 4. na 5. december minirali železniški most prek Ljubljane pri Preserjah pri Ljubljani. V boju je padlo več italijanskih vojakov, železniški promet med Ljubljano in Trstom pa je bil ustavljen za dalj časa.

Zaradi vse večje aktivnosti sabotažnih skupin je italijanski okupator pričel z aretacijami. Člani sabotažnih skupin pa so še pred tem odšli v partizane. Prva skupina sedmih skojevcev z Brda se je 4. septembra 1941 priključila borcem Mokriške čete, druga skupina z Brda, ki je odšla v drugi polovici septembra, se je priključila Radomeljski četi. Skojevcem iz Rožne doline in Trnovega so se priključi-

li gorenjskim partizanom, ki so taborili na Samotorici in na Babni gori. Skupina 13 skojevcev in članov KPS iz Brezovice pa se je decembra priključila borcem Kožljške čete. Spomladi leta 1942 pa je bil priliv v partizane iz teh predelov današnje viške občine tolikšen, da so nastajale nove partizanske enote, ki so se oblikovale v bataljone in odrede; v začetku junija 1942 je bil na Krimu ustanovljen Krimski odred, v začetku julija istega leta pa je bil v Polhograjskih Dolomitih ustanovljen Dolomitski odred. Vzporedno z razvojem in delovanjem partizanskih enot v Dolomitih in pod Krimom pa so se v zaledju poleg sabotažnih skupin razvijale tudi enote narodne zaščite. Spomladi 1942 so te že prerasle v bataljone in uspešno same ali s partizanskimi enotami vodile boje proti italijanskemu okupatorju in sodelovale tudi pri osvoboditvi Polhograjskih Dolomitov in Ljubljanskega barja.

Poleta narodnoosvobodilnega gibanja na osvobojenem ozemlju niso zavrli ne italijanska vojska ne grozodejstva bele garde v poletni italijanski ofenzivi leta 1942. Jeseni istega leta so ponovno zaživel gozdovi pod Krimom in v Polhograjskih Dolomitih z novimi in še večjimi enotami NOV in ponovno je bilo osvobodeno ozemlje pod Krimom in v Dolomitih. Polhograjski Dolomiti so bili za razvoj narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji izredno pomembno področje. Po uničenju belgardističnih postojank v tem predelu so postali središče narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji.

Neposredno pred vrati Ljubljane je nastala posebna republika – imenovana hruševska republika, ki je skoraj pol leta nudila bivališče političnim, vojaškim in oblastnim organom narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. V obdobju hruševske republike je nastala pomembna dolomitska izjava, s katero so predstavniki krščanskih socialistov in demokratičnega krila sokolov v OF priznali vodstveni položaj Komunistični partiji v narodnoosvobodilnem gibanju. Prek Dolomitov so vodile ilegalne zveze na Gorenjsko, Primorsko, Koroško, Štajersko in Dolenjsko. Na tem območju se je med drugimi dejavnostmi še posebno razvila dejavnost ilegalnih partijskih tehnik pri CK KPS. Od septembra 1941 do konca julija 1942 je delovala tiskarna Podmornica ob Cesti na Brdo št. 95. Zaradi nevarnosti po blokadi Ljubljane so tehniko prenesli v novo tiskarno pri Erbežniku v Kozarjah pri Ljubljani, kjer so tiskali do januarja 1943, nato pa so jo prenesli v Dolomite, kjer je delovala do srede marca 1943, do italijansko-belogardistične ofenzive na osvobodeno ozemlje v Polhograjskih Dolomitih.

Nasilje italijanskega in nemškega okupatorja ter bele garde v marčni ofenzivi v Polhograjskih Dolomitih ni omajalo prebivalstva v tem predelu in ostalih krajih današnje viške občine, da ne bi nadaljevalo boja proti okupatorju in domačim izdajalcem vse do maja 1945.

(Konec)

REZKA TRAVEN

PRIZADEVNI ČLANI LD DOBROVA

Obnovljena Gaugarjeva hiša

V tej hiši, ki se po domače imenuje Gaugarjeva v Žirovniki grapi nedaleč od Dobrove, je od zgodnje jeseni 1942 pa do spomladi 1943. leta deloval Centralni komite KPS. Do nedavnega je bila ta hiša vse prej kot pomnik naše revolucije. Pred letom dni pa so člani Lovske družine Dobrova sklenili, da jo obnovijo. Ni ostalo samo pri obljubah. Nasprotno, ob minimalni pomoči družbenih sredstev, z veliko razumevanja, s prizadevnostjo in prostovoljnimi delom vseh lovcev so jo »spremenili« v prijeten dom. Del doma je name-

njen njihovemu delu, več prostorov pa so s pomočjo Mestnega muzeja iz Ljubljane ohranili v prvotnem stanju. Z dokumentarnimi razstavnimi predmeti (precej je bilo ohranjenih) pa so te prostore opremili in tako obiskovalcem nudijo zanimiv vpogled v del dogajanja naše polpretekle zgodovine s tega področja.

Ob krajevnem prazniku Dobrove so to obeležje ponovno odprli. Zbralo se je na tej priložnostni slovesnosti precej krajanov Dobrove ter predstavnikov družbenopolitičnih skupnosti, med njimi pa sta bila tudi narodni heroji Rudolf Hribnik-Svarun in član predsedstva CK ZKS Lojze Briški. Navzoče je predstavil predsednik skupščine KS Dobrova in tamkajšnje lovске družine Janez Saksida, slavnostni govornik pa je bil predsednik občinskega odbora ZZB NOV Stane Vrhovec.

Delegacije pa so položile vence in sicer na Dobrovi, na Hruševem in pri Gaugarjevi hiši.

Ta pomemben dogodek v osnovi predstavlja naš dolg in našo odgovornost do ohranjanja zgodovinske resnice in na veliki čas, ki se vse bolj odmika. Ko danes razmišljamo o tem velikem času in ko ob današnji realnosti analiziramo medsebojne odnose in podoba današnjega sveta, tudi v naši domovini in kraju, kjer živimo, preradi pozabljammo na ta kruti vojni čas. Mar nismo ob tej blaginji, ki jo danes uživamo, na to kruto realnost preveč pozabili? Pa ne bi smeli. Ko se ob takih srečanjih, kot je današnje, ko izpolnjujemo uspehe dela in življenja v svobodi, spominjamo prehojene poti treh in pol desetletij, smo na našo ustvarjalnost in doseženi razvoj dejansko lahko ponosni. To so sadovi dela naših ljudi.

Nemogoče si je misliti danes ali kdajkoli uspešno rast partizanstva, če ni tudi zaledje dobro organizirano in da ljudstvo ne skrbi in složno utripa s svo-

jimi oboroženimi partizanskimi enotami. V tem je bila velika resnica in ključ naših skupnih zmag in uspešnosti partizanstva na Slovenskem. Imena krajev v Polhograjskih Dolomitih, Babna gora, Ključ, Hrušvo, Belška grapa, bodo poleg še drugih zapisana v zgodovino teh krajev kot svetel simbol na slavne dni naše osvobodilne borbe. Zaradi visoke politične zrelosti prebivalcev teh krajev in razvitosti partizanstva v Dolomitih je bilo Dolomitom tudi v usodnih zgodovinskih dneh zaupano, da so v svojih nedrjih čuvali naše vrhovno vojaško in politično vodstvo.

Medsebojna povezanost in politična enotnost, rojena med revolucijo, mora biti tudi v svobodni graditvi in rasti teh krajev osnovni in edini temelj našega današnjega in jutrišnjega dela.

(Iz slavnostnega govora Staneta Vrhovca, predsednika občinskega odbora ZZB NOV)

